

ALIMENT TO‘LASH TO‘G‘RISIDAGI KELISHUVNI FUQAROLIK- HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING ASOSLARI

Babajanova Dinara Islamovna

Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrası dotsenti,
yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

ANNOTATSIYA

Maqolada aliment to‘lash to‘g‘risida shartnoma tuzish tartibi va uning shakli masalalari tahlil qilingan. Muallif ushbu kelishuvni fuqarolik qonunchiligi nuqtai nazaridan o‘rganadi va shartnomaning tekin, bir tomonlama va konsensualligini asoslaydi. Ishning xulosalari aliment to‘lash to‘g‘risidagi bitim kontseptsiyasini, ushbu shartnomaning aliment to‘lashning boshqa tartib-qoidalaridan afzalliklarini asoslashdan iborat.

Калит сўзлар: *aliment, kelishuv, fuqarolik-huquqiy shartnoma, shakl, notarius, aliment to‘lovchi, aliment oluvchi.*

АННОТАЦИЯ

В работе анализируются вопросы о порядке заключения соглашения об уплате алиментов и его форма. Автор изучает данное соглашения с позиции гражданского права и обосновывает безвозмездность, односторонность и консенсуальность соглашения. Выводы по работе заключаются в обосновании понятия соглашения об уплате алиментом, преимущества данного соглашения от других порядков взыскания алиментов.

Ключевые слова: *алименты, соглашение, гражданско-правовой договор, форма, нотариус, плательщик алиментов, получатель алиментов.*

ABSTRACT

The paper analyzes the issues of the procedure for concluding an agreement on the payment of alimony and its form. The author studies this agreement from the standpoint of civil law and substantiates the gratuitousness, one-sidedness and consensuality of the agreement. The conclusions of the work are to substantiate the concept of an agreement on the payment of alimony, the advantages of this agreement from other procedures for collecting alimony.

Key words: *alimony, agreement, civil contract, form, notary, alimony payer, alimony recipient.*

KIRISH

Bugungi kunga kelib, O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida aliment to‘lash majburiyati taraflariga tegishli bitim tuzish orqali aliment to‘lashning miqdori, shakli

va tartibi bilan bog'liq masalalarni ko'rib chiqish imkoniyati berilgan. Aliment majburiyatlari instituti doimo oila huquqining asosiy institutlaridan biri bo'lib kelgan. Zamonaviy sharoitda aliment bo'yicha huquqiy munosabatlar juda muammoli bo'lib, davlatning diqqat e'tiborini talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasining oila qonunchiligida aliment to'lashning ixtiyoriy tartibi ko'zda tutilgan – tomonlarning kelishuvi asosida. Qonun chiqaruvchi unga ustunlik beradi, chunki oiladagi munosabatlar shaxsiy xususiyatga ega va aliment to'lash majburiyatlari, ta'rifga ko'ra, davlat majburlovisiz bajarilishi kerak.

Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv – bu yosh institut: birinchi marta uni tuzish imkoniyati amaldagi O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksida ko'zda tutilgan. Yuridik adabiyotlarda alimentlar to'g'risidagi kelishuv atamasi keng qo'llanilishiga va doimiy ravishda har xil jihatlarida ishlatilishiga qaramay, uni umumiy tushunishchasi va talqini mavjud emas.

Masalan, S.P. Grishaeva, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv aliment to'lashga majbur bo'lgan shaxs va ularni oluvchi o'rtasida aliment to'lashning miqdori, shartlari va tartibi to'g'risida notarial tasdiqlash shartidir [1]. E.A. Usacheva quyidagi ta'rifni beradi: «aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv – bu aliment to'lashga majburiy bo'lgan shaxs va qonun asosida undan aliment olishga haqli bo'lgan shaxs o'rtasidagi alimentni to'lash miqdori, usuli va tartibini belgilaydigan kelishuvdir» [2].

Ba'zi mualliflar alimentlar to'g'risidagi kelishuvni oilaviy huquq instituti nuqtai nazaridan ko'rib chiqadilar. Shunday qilib, L.V. Dzyubrovskaya, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv – bu tarmoq ichidagi o'ziga xos xususiyatga ega bo'lgan, belgilangan huquqlarni amalga oshirishga qaratilgan oila a'zolari yoki sobiq oila a'zolarining o'zaro roziligini belgilaydigan majburiy va dispozitiv normalarni birlashtirgan mustaqil yuridik institutdir [3].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bizning fikrimizcha, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv aliment to'lash majburiyati taraflariga ular uchun taqdim etilishi mumkin bo'lgan eng maqbul shartlar to'g'risida mustaqil ravishda kelishish imkoniyatini beradigan xususiy huquqiy xarakterdagi nizolarni sudsiz hal qilish usulidir. Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvining xususiyatlari quyidagilar: aliment to'lash shartnomasining sub'ektlari; notarial tasdiqlash; aliment to'lashning mustaqil tartibi va usuli; hukumat majburlashisiz ijro etish.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv fuqarolik-huquqiy shartnomasi hisoblanadi [4]. Ushbu bayonotni qo'llab-quvvatlovchi doktrinaviy mulohazalarni chetga surib, diqqatni, xususan, quyidagi rasmiy huquqiy fikrlarga qaratishi mumkin.

Aliment to‘lash to‘g‘risidagi fuqarolik-huquqiy shartnomasi:

1. bepul: bir taraf ikkinchi tarafga biror narsa taqdim etish majburiyatini oladi;
2. bir tomonlama (bir tomonlama majburiy): bir taraf majburiy (aliment to‘lash), boshqa taraf esa (aliment to‘lash) talab qilish huquqiga ega;
3. konsensual: qonunda belgilangan shaklda bitim tuzilgan paytdan boshlab (shu paytdan boshlab huquq va majburiyatlar paydo bo‘ladi) bitim tuzilgan hisoblanadi. [5]

O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 130-moddasiga muvofiq aliment to‘lash majburiyati bo‘lgan shaxs va uni oluvchi o‘rtasida aliment to‘lash to‘g‘risida (aliment to‘lashning miqdori, shartlari va tartibi) kelishuv tuziladi. Alimentni oluvchi – qonun hujjatlarida shunday tan olingan, to‘lovchi bilan oilaviy yoki boshqa munosabatlar bilan bog‘liq bo‘lgan jismoniy shaxs. Alimentni oluvchining (voyaga etmagan yoki ruhiy kasallikka chalingan) muomala layoqatsizligi uning qonuniy vakili (vasiy) tomonidan qoplanadi. Vasiy, aliment to‘lash majburiyatining tarafi bo‘lmaganligi sababli, qaramog‘iga olingan shaxs nomidan bitimlar tuzadi. 14-yoshdan 18-yoshgacha bo‘lgan voyaga etmaganlar, muomala layoqati cheklangan shaxs sifatida, ota-onalarining (farzandlikka oluvchilar, vasiylar) yozma roziligi bilan aliment to‘lash to‘g‘risidagi shartnomalarni tuzadilar.

Keng yondashuvga ko‘ra, aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv mutlaqo har qanday shaxslar o‘rtasida tuzilishi mumkin: mehnatga layoqatli yoki layoqatsizligi, aliment to‘lash tartibiga rioya qilinishidan qat‘iy nazar, oilaviy aloqalari bo‘lgan va bo‘lmagan holda. Ushbu pozitsiyani M.V. Antokolskaya, M.V. Vlasova, E.A. Chefranova va boshqalar qo‘llab quvvatlaydi [6, 7, 8].

O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 131-moddasida aliment to‘lash to‘g‘risida kelishuv yozma ravishda tuzilgan va notarial tasdiqlanishi kerakligi belgilangan. Qonun hujjatlarida belgilangan aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv shakliga rioya qilmaslik O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida nazarda tutilgan oqibatlariga olib keladi. Aliment to‘lash to‘g‘risida notarial tasdiqlangan kelishuv ijro varaqasi kuchiga ega.

Tuzilgan hujjat qonuniy kuchga ega bo‘lishi uchun u notarius tomonidan tasdiqlanishi kerak. Aliment to‘lashga majbur bo‘lgan tomon o‘z majburiyatlarini bajarmagan taqdirda, aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv ijro varaqasining rolini bajaradi – uning asosida majburiy ravishda mablag‘ yig‘ish mumkin bo‘lgan tashkilotning buxgalteriya bo‘limi orqali ishlaydi.

Notarial tasdiqlash natijasida aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv jamoat tomonidan tan olinadi [9]. Kelishuvni notarial tasdiqlash alimentlar bo‘yicha huquqiy munosabatlar sub'ektlarining huquqlari va manfaatlarini amalga oshirish va himoya qilishning huquqiy kafolatlaridan biridir [10].

O.N. Nizomiyevaning fikriga ko'ra, bunday kelishuvni notarial tasdiqlash talabi, shubhasiz, kelishuv taraflarining va avvalambor aliment oluvchining huquqlari kafolatlari darajasini oshiradi [11]. Biz O. Nizomiyevaning fikriga mutlaqo qo'shilamiz, chunki kelishuvni notarial tasdiqlash kelishuvning qonuniyligini, shu jumladan tomonlarning har biri uni to'ldirishga haqli yoki yo'qligini tekshirishni anglatadi va notarius yoki mansabdor shaxs tomonidan amalga oshiriladi.

Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv tomonlarning ixtiyoriga binoan 1 yilga, 5 yilga yoki boshqa muddatga (masalan, bola umumiy ta'lim olguncha) tuzilishi mumkin. Agar bunday kelishuvning amal qilish muddati tugagan bo'lsa, unda bu aliment to'lash bo'yicha tomonlarning yangi kelishuv tuzishiga to'siq bo'lmaydi. Agar tomonlar bunday kelishuvni tuzishni istamasalar, unda qolgan muddat davomida aliment to'lashga majbur bo'lgan shaxs unga yuklatilgan majburiyatni saqlab qoladi, tomonlar ushbu masalani sud tartibida ko'rib chiqishga murojaat qilishlari mumkin. Kelishuvning amal qilish sharti sifatida umumiy muddat muhim ahamiyatga ega emas, chunki muddat belgilanmasa, kelishuv alimentni to'lash majburiyati muddati davomida tuzilgan deb hisoblanadi.

Yuqoridagilarni umumlashtirib, quyidagi xulosalarni shakllantirishimiz mumkin:

1. Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvlar aliment to'lashga majbur bo'lgan shaxs va ularni oluvchi o'rtasida aliment to'lashning miqdori, shartlari va tartibi to'g'risida notarial tasdiqlash sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv alimentni olishning eng qulay usullaridan biri bo'lib, sudsiz, shuningdek o'zaro kelishuv asosida rasmiylashtiriladi. Boshqa tomondan, aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv, birinchidan, ijro hujjati, ikkinchidan, sudda bir xil davriy to'lovlarni undirish to'g'risidagi da'vo arizasini qabul qilishni rad etish uchun asosdir;

2. Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvni aliment to'lashni nazarda tutadigan boshqa turdagi tartib bilan taqqoslaganda uning bir qator afzalliklari aniqlandi. O'z navbatida, bu aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvdan tashqari aliment majburiyatlarida boshqa huquqiy tuzilmadan foydalanish maqsadga muvofiq emasligini tasdiqlashga asos beradi. Xususan, oila qonunchiligi kelishuvning mazmuniga ma'lum talablarni qo'yadi, ularga rioya qilish aliment oluvchining huquqlari va manfaatlarini ta'minlaydi.

REFERENCES

1. Гришаев С.П. Алиментные обязательства / Система ГАРАНТ, – 2011. – № 4. – С. 184 – 185.

2. Усачева Е.А. Проблемы определения предмета и субъектного состава соглашения об уплате алиментов / Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 8 (45). – С. 1656.
3. Дзюбровская Л.В. Соглашение об уплате алиментов – самостоятельный семейно-правовой институт / Семейное и жилищное право. – 2012. – № 6. – С. 13.
4. Гражданское право: Учебник. В 3 т. Т. 3 / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. 2010. С. 569- 570.
5. Семейное право: Учебник / Гонгало Б.М., Крашенинников П.В., Михеева Л.Ю., Рузакова О.А.; Под ред. П.В. Крашенинникова. М.: Статут, 2008. С. 302 – 305.
6. Антокольская М.В. Семейное право: учебник. - М., 2002. - С. 235-237.
7. Власова М.В. Постатейный комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. - М., 2007. - С. 206.
8. Чефранова Е.А. Имущественные отношения в российской семье. Практическое пособие. - М., 1997. - С. 98, 102, 111.
9. Алексеева О.Г., Андропов В.В., Бухарбаева А.А. и др. Постатейный комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 2014. С. 258 – 264.
10. Ксенофонтова Д.С. Нотариальное удостоверение соглашения об уплате алиментов как правовая гарантия осуществления и защиты прав и интересов субъектов алиментного правоотношения / Нотариус. Отв. ред. О.Н. Низамиева. М. Проспект, 2010. С 385 – 386.
11. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Отв. ред. О.Н. Низамиева. М.: Проспект, 2010. С. 358 – 35.
12. Бабажанова, Д. И. (2021). Право усыновленного ребенка на информацию о своих биологических родителях. *Интеграция науки, общества, производства и промышленности: проблемы и перспективы*, 131-135.
13. Бабаджанова, Д. (2021). Aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuvni fuqarolik-huquqiy tartibga solishning asoslari. *Общество и инновации*, 2(4), 36-39.
14. Бабажанова, Д. И. (2022). Суррогатное материнство: договорно-правовое регулирование и защита интересов сторон. *Государство и правовая система в условиях информационного общества*, 9.